Impact Factor - 7.675 (SJIF)

ISSN 2278-9308

B.Aadhar

Peer Reviewed & Refreed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

April - 2021

ISSUE No- (CCLXIX) 305

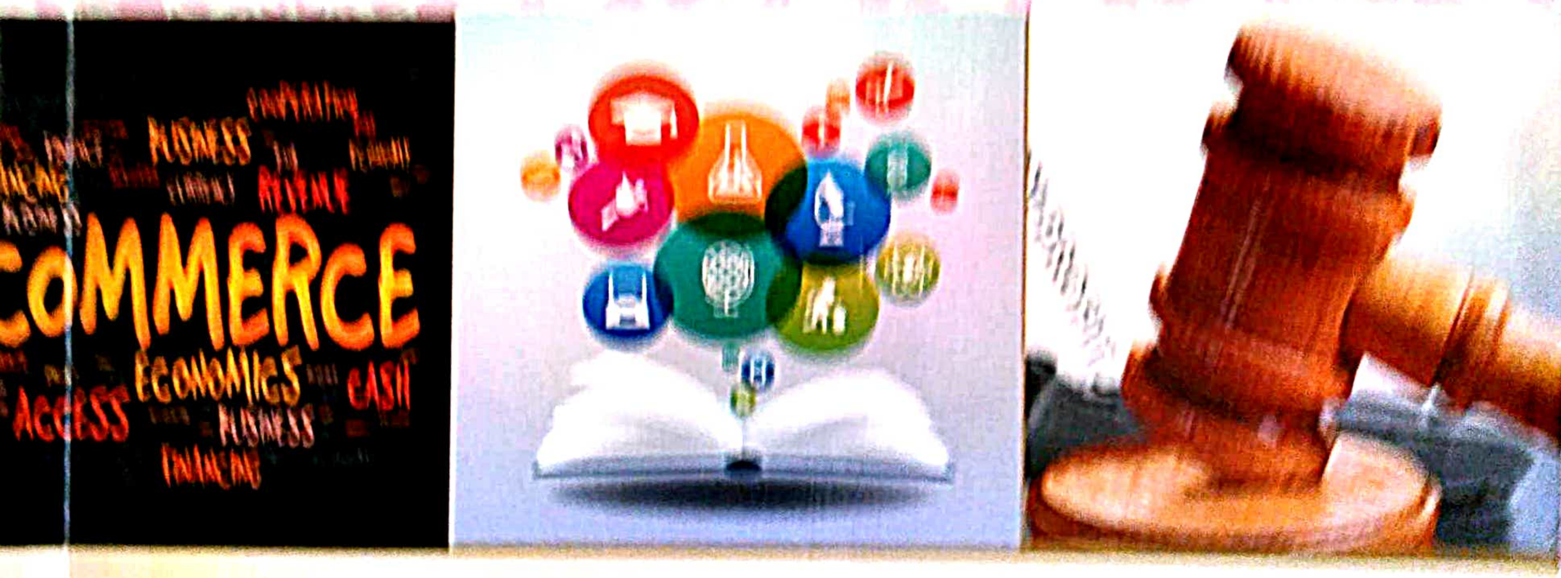

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor
Dr. Dinesh W. Nichit
Principal
Sant Gadge Maharaj
Art's Comm, Sci Collage,
Walgaon, Dist. Amravati.

Executive Editor
Dr. Sanjay J. Kothari
Head, Deptt. of Economics,
G.S.Tompe Arts Comm, Sci College
Chandur Bazar Dist. Amravati

B.Aadhar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar Publications

39	ओजस्वी काव्य 'कलश' निर्माता :—शाहीर अमर शेख प्रा. छत्रपाल श्रीपतराव लांबकाने	162
40	व्यवसाय व्यवस्थापनाच्या दृष्टीने पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेच्या निधी आणि कर्जाचा चिकित्सक अभ्यास . सहा .प्रा . प्रवीण तु .जाधव	166
41	डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे जाती निर्मुलनासंबंधीचे तत्वज्ञान प्रा.डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते	175
42	लिंगसंबंधी असमानता आणि भारतीय स्त्रियांचा बदलता दर्जा संदीप महादेवराव हाडोळे	182
43	Pandemic effects on students and online learning **Dr. Suyog Shankarrao Ingle**	185
44	A.K. Ramanujan's Important Poems: A Critical Appreciation **Dr. Kulkarni Sanjay Ganpatrao**	188
45	Rural Women Empowerment And Entrepreneurship Development **Dr. Vaishali Fating**	191
46	राष्ट्रसंतांच्या ग्रामगीतेतील श्रमनिष्ठा प्रा.डॉ.ममता दयने	193
47	मर्ढेकरांच्या काव्यातील यंत्रयुगाचे चित्रण प्रा.डॉ.सविता मा.पवार	196
48	A shift in the character portrayal of women in Indian fiction and the emergenceof New Women **Dr.Aachal Mundafale**	200
49	Re-Engineering of Academic Library System : Challenges and Opportunity **Sudhir B. Sangole**	202
50	सोनपेठ तालुक्यातील सामाजिक व धार्मिक जीवन प्रा.डॉ.अंभुरे एस.डी	206

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 7.675, Issue NO, 285 (CCLXXXV)
ISSN : 2278-9308
April, 2021

सोनपेठ तालुक्यातील सामाजिक व धार्मिक जीवन

प्रा.डॉ.[illegible] एम.डी
इतिहास विभाग कै.रमेश वरपूडकर महाविद्यालय, सोनपेठ.

प्रस्तावना:

सोनपेठ परिसरातील रूढी-परंपरांचा अभ्यास करण्यासाठी ही काही गावात जाऊन लोकांच्या मुलाखती घेतल्या हा शोध निबंध लिहित आहे.

सोनपेठ हे गाव पूर्वी परभणी जिल्ह्यातील गंगाखेड तालुक्यात होते. परंतु 1999 पासून सोनपेठ या गावाला तालुका करण्यात आला. निजाम काळात सोनपेठ हया शहरात 'अलबारे' [illegible] म्हणून ओळखले जात. कालांतराने या गावात सोन्याची खरेदी विक्री व [illegible] बाजारपेठ असल्यामुळे या गावाचे नाव सोनपेठ असे पडले. सोनपेठ तालुक्यात हिंदु, बौध्द, लिंगायत, मुसलमान, ख्रिश्चन लोकांचा समुह वास्तव्यास असून वेगवेगळ्या जातीचे लोक आहेत. या प्रत्येक जातीत, धर्मात वेगवेगळ्या सामाजिक, धार्मिक रूढीपरंपरा निर्माण झाल्या आहेत.

शोध निबंधाचा हेतू:-

01. सोनपेठ तालुक्यातील ऐतिहासिक रूढी-परंपरेचा संशोधन पध्दतीचा अभ्यास करणे.
02. ग्रामीण भागातील रूढी-परंपरेची माहिती घेणे सोनपेठ परिसरातील बदलत्या रूढी-परंपरेचा अभ्यास करणे.
03. रूढी-परंपरेचा समाज जीवनावर पडलेला प्रभाव अभ्यासणे.
04. बदलत्या रूढी-परंपरेचा अभ्यास करून आणि रूढी-परंपरेचे समाजावर होणारे परिणामाचा अभ्यास करणे.

वरील हेतूने संशोधन अभ्यास करण्यासाठी एकूण 67 लोकांच्या मुलाखती घेतल्या त्या साठी प्रश्नावली घेण्यात आली हे संशोधन करीत असतांना ग्रामीण व शहरी विभाग प्रामुख्याने लक्षात घेण्यात आला आहे. सोनपेठ शहर आणि तालुक्यातील इतर गावे हे संशोधनाचे कार्यक्षेत्र ठरविण्यात आले.

गृहिते:-

01. सोनपेठ परिसरातील लोक रूढी-परंपरेचे पालन करतात.
02. कालानुसार ऐतिहासिक रूढी-परंपरेचे स्वरूप बदलत आहे.
03. रूढी-परंपरांमुळे समाज जीवनावर परिणाम होतो.
04. बदलत्या रूढी-परंपरांमुळे समाजाचे स्वरूप बदलत आहे.

सोनपेठ तालुक्यातील रूढी-परंपरेचा अभ्यास:-

सोनपेठ परिसरात सा[illegible] धार्मिक क्षेत्रात अनेक चांगल्या-वाईट रूढी-परंपरा निर्माण झाल्या आहेत. पूर्वी सोनपेठ [illegible]मध्ये राहत असे. गावा मध्ये अनेक जाती धर्माचे लोक राहत. पाटील, कुलकर्णी, चौगुला, शेटे, [illegible], देशमुख, देशपांडे, वतनदार इ.-वतनदार राहत. त्यांचा आहार दुध, भात, मसाले, सणाच्या दिवशी गोड पदार्थ, तसेच शाकाहारी, मांसाहारी असे. पान, सुपारी, तंबाखु इ. खाण्याची पध्दत होती. धोतर, बाराबंदी, पागोटे, पगडी, उपरणे पुरूषाचा पेहराव, तर स्त्रिया लुगडे, चोळी, पैठणी ही वस्त्रे वापरतात. कर्णफुले, बांगड्या, नथ, बाजुबंद, डोरले, कमरपट्टा, जोडवी इ. दागिणे परिधान करत. एकत्र कुटुंब पध्दत होती. विवाह संस्कार पवित्र मानला जात असे. वर्णव्यवस्था, जातीव्यवस्था, अस्पृश्यता पध्दत समाजात रूढ झाली होती. अशा स्थितीत काही रूढी-परंपरा असत झाल्या तर काही चांगल्या गावात पोवाडा, लावणी, तमाशा लोकप्रिय होती. कीर्तन, जागरण, पोतराज, भजन, किर्तन सोनपेठ परिसरात असे अनेक सण, उत्सव साजरे केले जातात. त्यामध्ये

ग्रामुख्याने रामकथा, भागवत कथा, लक्ष्मण शक्ती, हरिपाठ, इ. पारायणाचे आयोजन केले जाते. गावातील लोक वर्गणी गोळा करून या कार्यक्रमाचे आयोजन करतात. या कथा मध्ये भ्रमक, खोटया, गोष्टीही असतात. त्या कथे प्रमाणे आचरण करावे काम जवळपास ही लोक 20% लोक एवढे आहे. एकुण जनतेकडून पैसा घेऊन त्यांना अंधश्रध्दा बनविण्याचा कार्यक्रम सुरू आहे. तसेच वेगवेळया धर्मिक विधी केल्या जातात. धार्माचा पगडा सर्व समाजावर मोठया प्रमाणात होता. देवभोळेपणा पिढयानपिढया संक्रमीत आहे. आजही सोनपेठ परिसरात तंत्रिक, मंत्रिक, भानामती, चेटकी, मुहर्त पाहणे अनुष्ठान, अभिषेक, होमहवन, सत्यनारायण, नारळ पेडे, खडीसाखर वाटणे, चांदीचा घोडा वाहणे, बकरा–कोंबडा कुर्बाणी देणे, गावाला अलदान करणे, शांती, नरबली, ब्राम्हण भोजन, शकुन–अपशकुन चा प्रभाव, प्राश्चित करणे, मांजर आडवी जाने अपशकुन, पौर्णिमा, आमस्या, धर्मनिधी, सोहा संस्कार, गर्भदान, पुसवन, जातकर्म, नामकरण, निष्कमण, चुडाकर्म, कर्णवमे, उमनयन, गादोत, समावर्तन, विवाह, अग्नीमरिग्रह, अत्यंविधी, तीळदन, तिर्थपाणी, वैदय, स्त्री शिक्षण वाईट, स्त्रीयानां दुयम स्थान, तसेच. वेगवेगळे सण साजरे केले जातात. पोळा, नागपंचमी, दसरा, दिवाळी, तीर्थचा सण इ. सण उत्सव केले जात. वरील सर्व रूढीं–परपंरेचा अभ्यास करण्यासाठी व रूढीं–परंपरेचा समाजावर होणारा परिणाम इ. अभ्यास करण्यासाठी मी अनेक गावात जाउन ब–याच लोकांच्या मुलाखती घेतल्या. तसेच इत्यादीचा परिणाम दिसुन आला.

रूढीं–परंपराचा परिणामः–

वरिल लेखा मध्ये आपण सोनपेठ तालुक्यातील रूढीं, परंपरेचा अभ्यास केला आहे. या वरून असे दिसुन येते की, आज सुध्दा फार मोठया प्रमाणात शहरी भागात असो किंवा ग्रामीण भागात असो फार मोठया प्रमाणात धार्मिक विधी पार पाडल्या जातात. ग्रामीण भागात हरिनाम सप्ताह नावान फार मोठा खर्च केला जातो, किंवा ग्रामीण भागात आजही अनेक नवस बोलला जातात आणि ते पुर्ण केल्या जातात. या सर्वाचा परिणाम म्हणजे यात खुप मोठा पैसा खर्च होतो. त्या मुळे बरेच लोक कर्जबाजारी होतात. मोठेपणा साठी कर्ज काढून विधी केल्या जातात. त्याच कारण लग्न असो, धार्मिक विधी, दान असो पैसा तर खर्च होतोच पंरतु आसल्या अनेक पिढया दैववादी बनतात. त्या मुळे कर्मवादी बनण्यापैक्षा नसीबावर अवलंबुण राहण्याची सवय लागते. यातुन शिक्षणाकडे दुर्लक्ष होते. वैज्ञानिक दृष्टीकोन निर्माण होत नाही. उदयोग धंदयाकडे येत नाहीत. आजही आलंग उन्ती नाही. या मुळे आपला सामाजिक दर्जा ढासडतो. आत्मविश्वास कमी होतो. नैराश्य निर्माण होतो. शेवटी आत्महतेचा विचार करतो. अशा प्रकारे रूंढी–परंपरेला किंवा अधंश्रद्धे मुळे फार मोठे वाईट परिणाम दिसुन येतात.

समारोपणः–

सोनपेठ तालुका किंवा सोनपेठ शहर हे दळण–वळणाच्या बाबतीत फार मागासलेला तालुका आहे. भारताला स्वंतत्र मिळून ऐवढे वर्ष होऊन सुध्दा जिल्हाच्या ढिकाणाकडून डायरेक्ट एस.टी बस नाही. मागील15–20 वर्षाआगोदर किंवा आज सुध्दा सोनपेठला येण्यासाठी व सायकाळ नंतर सोनपेठहून बाहेर जाण्यासाठी बस नव्हती आणि संध्याकाळी 07:00 नंतर सोनपेठचा ज[illegible] संबंध नव्हता.1991 च्या शिर्शी चा पुल 2021 ला पुर्ण झाला. आता एवठया वर्षा नंतर परभणीहुन सो[illegible]ठला कशीतरी एक बस चालू झाली. सोनपेठ गाव व तालुक्याती बहूतेक गाव गोदावरी नदी काढी आहेत. पाणी मुबलक आहे. जमीन सुपीक आहे परंतु कोणाच्याच गावाला डाबंरी रोड नाही. हे फार मोठे दुर्देव आहे यातुन शासनाची व स्थानिक नेत्याची उदासिनता दिसुन येते, शिक्षण क्षेत्रात सुध्दा सोनपेठ तालुका फार मागासलेला आहे. 1994–95 पुर्वि येथे एकही वरिष्ठ किंवा कनिष्ठ महाविद्यालय नव्हते. परंतु 10 वी नतंर पुढे शिक्षण घेता येत नव्हते. आज सोनपेठ मध्ये जि.प.शाळा, खाजगी शाळा, कनिष्ठ, वरिष्ठ महविद्यालय सुरू झाल्या मुळे शेक्षणीक स्थिती सुधारत आहे. परंतु आजही सोनपेठ तालुक्यात अडानी, अज्ञानी, देवभोळा असणारा समाज अनेक रूढीं–परपंरेमध्ये गुरफुब्लेला आहे.

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

संदर्भः

सोनपेठ येथील 56 गावातील वेगवेळया स्तरावरील अनेक लोकांच्या मुलाखती.

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani